

ชื่อเรื่อง	กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ กรณีศึกษา : ป่าชุมชนโคกหินลาด และป่าชุมชนโคกใหญ่ ของจังหวัดมหาสารคาม
ผู้วิจัย	นางสาวนิจพร มาจันทร์
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา สิ่งแวดล้อมศึกษา
กรรมการควบคุม	รองศาสตราจารย์ ดร.ชาลี นาวานุเคราะห์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประยูร วงศ์จันทร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2556

บทคัดย่อ

การศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ ของจังหวัดมหาสารคาม กรณีศึกษา : เปรียบเทียบระหว่างป่าชุมชน โคกหินลาดและป่าชุมชนโคกใหญ่ มีจุดมุ่งหมาย 1) เพื่อศึกษาบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง นิเวศของป่าชุมชนโคกหินลาด อำเภอเมือง และป่าชุมชนโคกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม การจัดการและปัญหาการจัดการป่าชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน และ 2) เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการป่าชุมชน ทดลองใช้และประเมินรูปแบบการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา โดยผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยแบบผสมผสาน แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาเกี่ยวกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และนิเวศของป่าชุมชนโคกหินลาดและป่าชุมชนโคกใหญ่ จำนวน 180 คน ระยะที่ 2 จัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการป่าชุมชนต้นแบบ จำนวน 180 ระยะที่ 3 ทดลองใช้และประเมินรูปแบบ จำนวน 50 คน

ผลการศึกษา พบว่า (1) สภาพภูมิประเทศของป่าชุมชนโคกหินลาด อำเภอเมือง และป่าชุมชนโคกใหญ่ มีสภาพเป็นป่าโคก ป่าเต็งรัง มีการจัดการป่า มองเห็นความแตกต่างกันของการใช้ประโยชน์ใน การเข้าถึงและปกป้องทรัพยากรโดยอาศัยโครงสร้างทางอำนาจด้านเศรษฐกิจ การเมือง และอำนาจของชุมชนในการจัดการ ซึ่งการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ทำกิจกรรม ที่เชื่อมโยงในระดับต่าง ๆ นั้นสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการป่า 4 ด้าน ได้แก่ ระบบองค์กร ระบบการจัดการป่าและที่ดินตามหลักวิชาการ ด้านการมีส่วนร่วมและด้านองค์ความรู้ และ ภูมิปัญญาชาวบ้าน พบปัญหาการจัดการป่า โดยรวมระดับมาก คือ ขาดรูปแบบการจัดการป่า ยังไม่ได้รวบรวมองค์ความรู้ที่สำคัญ ประชาชนรอบป่าขาดการมีส่วนร่วม ความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดการป่า (2) รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการป่า PHAKOKS MODEL โดยสรุปหลังการจัดกระบวนการเรียนรู้ ประชาชนรอบป่ามีความรู้ เจตคติและการมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) เสริมสร้างแนวร่วมในวงกว้างเพื่อลดแรงกดดันและความขัดแย้งทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยเฉพาะการสร้างแนวร่วมกับกลุ่มผู้นำที่ยังไม่เข้าใจประเด็น การดำเนินงานของโครงการ ตลอดจนข้าราชการบางส่วน 2) จัดตั้งศูนย์ศึกษาธรรมชาติของชุมชนร่วมกับชุมชน จังหวัด ฝายวิชาการ โรงเรียน และมหาวิทยาลัย เพื่อจะได้เรียนรู้ชีวิตสัตว์ ชีวิตพืช ระบบนิเวศป่าโคก และความสัมพันธ์ระหว่างป่าโคกกับชุมชนรอบป่า 3) สร้างกิจกรรมอนุรักษ์ การพัฒนา

อาชีพทางเลือก เพื่อลดแรงกดดันของการใช้ประโยชน์จากป่า สร้างตัวแบบเกษตรผสมผสานและวนเกษตร มีทั้งรูปแบบการผลิตและรูปแบบการตลาดควบคู่ไปด้วย 4) กิจกรรมกลุ่มสตรีค่อนข้างน้อยสมควรมีการส่งเสริมให้มีการสร้างกลุ่มสตรี ด้านอาชีพและการทำงานเป็นกลุ่มให้มีมากขึ้น และ 5) ควร มีคณะกรรมการป่าชุมชนรุ่นใหม่สืบสานงานจัดการป่าชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา สามารถนำ PHAKOKS MODEL ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาได้ อย่างไรก็ตามคงต้องระมัดระวังและพยายามให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้นๆ ด้วยทั้งสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และกายภาพควรมำ PHAKOKS MODEL เป็นต้นแบบการขับเคลื่อนงานพัฒนาป่าชุมชน

TITLE Learning Process for Develop Model of Community Forest Management a Case Study : Kok Hinlad and Kok Yai in Mahasarakham Province

AUTHOR Miss Nijjaporn Machan

DEGREE Doctor of Philosophy **MAJOR** Environmental Education

ADVISORS Assoc.Prof.Charlie Navanugraha, Ph.D.
Asst.Prof.Choopuk Sutisa, Ph.D.
Asst.Prof.Prayoon Wongchantra, Ph.D.

UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2013

ABSTRACT

The learning process for developing a community forest management model: a comparative case study of Kok Hinlad and Kok Yai Community Forest aimed 1) to study environmental context, economic, politics and ecology of community forest and their problems of community forest management from the past to the present, and 2) to develop the learning process for community forest management model including create, try out and evaluate the model. This research was conducted using research and development design of 3 phases of mixed methods, include to the first phase of a study on environmental context, economics, politics and ecology of community forest from 180 representatives, the second phase of a conduction of learning process for developing community forest management model by 180 representatives and the third phase of try out and evaluation of the model from 50 representatives.

The results firstly indicated that geographical features of Kok Hin Lad at Muang District and Kok Yai were dry dipterocarp forests with community management which showed the different of natural land uses and protection based on power structure of economics, politics and community power in natural resources management. The developed learning process and liked activities were introduced to solve 4 items of the environmental problems and forest management, including organization system, forest and land management based on academic disciplines, participation and knowledge, and local wisdoms. These showed that forest management problems were high including the lack of forest management, the important knowledge collection, and community participation in forest management. Secondly, the appropriated forest management model was the PHAKOKS MODEL. After the application of PHAKOKS MODEL, environmental knowledge, attitude and participation of the community forest neighbor had significantly increased at the significant level of .05

The further research suggestions were as follows. Firstly, the further collaboration promotion. To relief the pressure and conflict both in the past and the future were , especially the collaboration with the leaders who were not well understood about the community forest management with the support from government officers. Secondly, to set a community natural center by the collaboration between community, government officers and academic staffs for learn about the biota, dry dipterocarp forest ecology, and the relations between forest and community way of life. Thirdly, conservation activities, alternative carriers were needed to reduce the pressure on forest ecosystem service and create a prototype of agroforestry including a their productions and marketing pattern. Fourthly, woman group activity which were very few, there should be in the pattern of carrier promotion and social group working. Finally, community forest committee should be continuously support in the young generation.

The suggestion for further development, the PHAKOKS MODEL is applicable for forest management, with care of the suitable area condition, including environmental context, economics, social, culture and the other physicals. The PHAKOKS MODEL is the prototype of the dynamics of community forest development, while young generation forest committee were needed to support the further community forest management.